यथा राजपुरुषादिकस्तत्पुरुषो नीलोत्पलादिकः कर्मधारयो द्विगान्यादिरव्ययीभावश्च । क्वचित् सर्वपदार्थधर्मिकबुद्धिहेतुत्वात् सर्वपदप्रधानः द्वन्द्वेतरेतरद्वन्द्वो द्वन्द्वमात्रं वा । क्वचित् घटकाद्यपदार्थधर्मिकज्ञानजनकत्वादन्यपदार्थप्रधानः यथा बहुव्रीहिः सर्वेषामाद्यव्ययीभावश्च । तदेवं पञ्च भेदानादायैव पञ्चविधत्वं प्राच्यैरुक्तमतो न विरोधः । नित्यानित्यभेदेन समासस्य द्वैविध्यमप्यस्ति यदुक्तं जयादित्येन "विभक्तिसमासप्रत्ययेषु स्त्रियान्तर्गतनामसु । स्वार्थस्यावोधबोधाभ्यां नित्यानित्यौ समासकाविति ।" स्त्रियान्तर्गतनामसु विभक्तिसमासप्रत्ययेषु यत्र स्वार्थस्यावोधः स नित्यः समासः यथा कृष्णसर्पनिर्मक्षिकासुराष्ट्रिः कृष्णः सर्पो मक्षिकाया निः न सुर इत्यादितत्तत्पुरुषस्य वैजालात्यादेरप्रहात् । यत्र स्वस्य च बोधः सोऽनित्यो यथा राजपुरुषपूर्वकायादिः तत्र स्वार्थस्य राज्ञः पुरुषः पूर्वं कायस्येत्यादिवाक्यादपि प्रतीतेः । स्फुरद्दाणी चलद्वैल इत्यादिकः कर्मधारयोऽप्यनित्य एव समासः स्फुरन्ती दाणीत्यादिविग्रहस्य दाण्यादौ स्फुरदादिविधेयकबोधाजनकत्वेऽपि स्फुरदभिन्नदाण्यादावेकत्वादिबोधकत्वसमादाद्यैव तदर्थप्रकाशकत्वात् स्फुरन्तीं दाणीमित्यादिवाक्यस्यैव तत्र विग्रहत्वसम्भवात् । विग्रह एव समासस्यार्थस्य बोधकत्वं तन्त्रं न तु समासे विग्रहार्थस्य । विग्रहस्यार्थिकत्वद्वयोर्व्यञ्जकवैधुर्यं च प्रायशः समासावोध्यत्वात् । अतएव तत्र समासे तयोर्व्यञ्जकमङ्गावस्तमासमोऽपि यथा जरतीचित्रगुर्जनः प्रियतिथा पुरुष इत्यादौ स्त्रीत्वस्य स्त्रीप्रत्ययतिथ्यादेर्यथोरुदभिव्यञ्जकयोः प्रत्यात् तथा चक्रपरि स्थितवा कृष्णत्वमित्यादावेकत्वादेः चक्रपदाकयारेकत्व एवाव्ययीभावस्य युष्मदस्मदोर्हित एव युवाद्यादेश्च सेनाङ्गानां बहुत्व एव समाहारद्वन्द्वस्य विधानात् । तदुक्तमभियुक्तैः "बहुत्रा तु व्यञ्जकाभावाद्व्यक्ता प्राग्रादिवत् । यत्र तु व्यञ्जकं किञ्चित्तत्र बहुत्रा प्रकाशते । यथाकार्यपरि कृष्णत्वं पूर्वकालोऽर्थपिण्डवीति" । पूर्वादेरर्थस्य च कृत्स्नैकत्वमन्तर्भाव्येशावयवविना तत्पुरुषस्य व्युत्पन्नत्वात् वरसिजादौ कण्ठे कालादौ चाबुक् समासे सुपः बहुत्रावगमेऽपि न प्रतिः तत्र व्यञ्जकसुपः कण्ठेऽपि बहुत्रा न बुध्यते इति समासमल्लिवादिनः प्रातस्त्रवाः" । अधिकं तत्र द्रष्टव्यम्

समासक्त त्रि० सम्+आ+सनृज-क्त । १संयुक्ते २व्यासक्ते ३अभिनिविष्टे च ।

समासङ्ग पु० सम्+आ+सनृज-घञ् । १संयोगे २सम्यगभिनिवेशे च ।

समासवत् पु० समास+अस्त्यर्थे मतुप् मस्य वः । १व्याकरणोक्तसमासयुक्ते शब्दे २सङ्क्षेपयुक्ते त्रि० ३तुल्ये पु० शब्दच० । समासेन तुल्यं वति । ४समासतुल्यक्रियायां अव्य० । [०निकटस्थिते ३प्राप्ते त्रि० ।

समासादित त्रि० सम्+आ+सद+णिच्-क्त । १सम्यगाहृते

समासान्त पु० ६त० । व्याकरणोक्तसमासस्य शेषावयवे तत्तत्तोत्तरविहितविधिश्च अनित्यः "समासान्तविधिरनित्यः" परिभा० ।

समासार्था स्त्री समासेन संक्षेपेणार्थोऽभिहितोऽस्याः । १सभायाम् अमरः । ६त० । २समासबोध्यार्थे पु० ।

समाहार पु० सम्+आ+हृ-घञ् । १समुच्चये अमरः २अनुक्तानामवयवभेदे समूहे समाहारे द्वन्द्वे तु द्वित्वत्रित्वादिभेदेन समूहस्य बोधात् समूहत्वमेव प्रवृत्तिनिमित्तम् । द्वन्द्वशब्दे २७९२ पृ० द्विगुशब्दे च २८१२ पृ० दृश्यम् ।

समाहारद्वन्द्व पु० व्या० उक्ते समासभेदे २७९२पृ० दृश्यम् ।

समाहारद्विगु पु० व्या० उक्ते समासभेदे द्विगुशब्दे २८१२पृ० दृश्यम् ।

समाहित त्रि० सम्+आ+धा-क्त । १कृतसमाधौ २आहिते ३प्रतिज्ञाते भेदि० ४निष्पन्ने धरणिः ५गुडे शब्दच० । ६कृतसमाधाने । भावे क्त । ७समाधाने न० ।

समाहृत त्रि०सम्+आ+हृ-क्त । १संगृहीते २एकत्रीकृते ।

समाहृति स्त्री सम्+आ+हृ-क्तिन् । १संक्षेपे २समूहे अमरः । ३समुच्चये च ।

समाह्वय पु० समाह्वयते सम्+आ+ह्वे-अच् आत्वाभावः । १आह्वाने २प्राश्चिकरणकद्यूते च "प्राश्निभिः क्रियमाणस्तु स विज्ञेयः समाह्वयः" इति मनुः । ३तदधिकारिण्य प्रवृत्तविवादभेदे च द्यूतशब्दे २७७४पृ०दृश्यम् ।

समाह्वा स्त्री समा-आह्वा यस्याः । १गोजिह्वायां शब्दच० । प्रा०व० । २समाह्वायाञ्च । [शब्दर० ।

समिक न० सम्-इच-डि संज्ञायां कन् । गेलाख (बङ्गला)

समित् स्त्री समीयतेऽत्र सम्+इण्-आधारे क्विप् । युद्धे अमरः

समिता स्त्री सम्+इण्-क्त । १गोधूमचूर्णभेदे "गोधूमा धवला धौताः कुट्टिताः शोधितास्ततः । गन्धिप्रास्ता विनिष्पिष्टाश्चालिताः समिताः स्मृताः" राजनि० । २सङ्गते त्रि० ।

समिति स्त्री सम्+इण-आधारे क्तिन् । १सभायाम् अमर;